



STATYBOS SEKTORIAUS ĮMONIŲ BANKROTO PRIEŽASČIŲ ANALIZĖ

Angelė Lileikienė^{1,2}, Rasa Kulyčienė³

¹Šiaulių universitetas, ²Vakaru Lietuvos verslo kolegija, ³Šiaurės Lietuvos kolegija

Anotacija

Ekonomikos nuosmukio metu, pirmiausiai apie juntamus ekonominės krizės požymius, parodo statybų sektorius. Sumažėjusios investicijų apimtys į statybų sektorių, gana dažnai veda šio sektoriaus įmones į bankrotą. Straipsnyje išskirtos pagrindinės bankrotų priežastys teoriniu aspektu, įvertinta antikrizinio įmonių valdymo reikšmė, įvertintas statybų sektoriaus rizikingumas recesijos sąlygomis, atlikta statybų sektoriaus bankrotų skaičiaus dinamikos analizė viso šalies ūkio bankrotų skaičiaus kontekste. Įvertinus išorinių bankroto priežasčių poveikį jų skaičiui, išskirtos esminės priežastys, sukeliančios bankrotus statybų sektoriuje. Statistiniu bei įmonių rizikingumo kriterijaus metodu tikrinamos priežasčių prielaidos, kurios gali turėti praktinę naudą statybų sektoriaus įmonėms, priimant strateginius sprendimus.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: ekonomikos nuosmukis, krizė, bankrotas, rizikingumas.

Įvadas

Tyrimo problema, naujumas ir aktualumas. Daugelis Lietuvos statybos sektoriaus įmonių neįvertino greitai kintančių išorinių sąlygų poveikio jų veiklai ir tik prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, patyrė ekonominių sunkumų, kurie daugeliu atveju baigėsi įmonių bankrotu.

Bankrotas sukelia daug neigiamų padarinių ne tik pačiai įmonei ir jos darbuotojams, bet ir kitoms įmonėms bei institucijoms, valstybei ir visuomenei. Įrodyta, kad įmonių bankrotai yra pavojingi šalies ekonomikai, nes bankrutuoja seniai susikūrusios, turinčios senas tradicijas, palyginti didelės įmonės, kuriose dirba daug darbuotojų. Įmonių bankrotas sukelia daug ekonominių ir socialinių problemų valstybės mastu, nes įmonių bankroto sukeltas problemas neretai tenka spręsti valstybei. Bankroto žala labiausiai sietina su socialinėmis bankrutuojančių įmonių darbuotojų problemomis. Išvystytos ir paklausios darbo rinkos šalyse šie rūpesčiai žymiai supaprastėja, nors, reikia pripažinti, kad žemos kompetencijos darbo jėgai tai skausminga problema. Yra nustatyta, kad bankrotų dažnis priklauso ne tik nuo įmonės finansinių rodiklių, bet ir nuo verslo ciklo. Pastaruosius keletą metų Lietuvos ūkis vystėsi labai sparčiais tempais, bankrotų skaičius bet kuriame ūkio sektoriuje lyginant su įregistruotais ūkio subjektais, mažėjo. Augant ekonomikai, visų verslo sričių subjektai skubėjo pasinaudoti itin palankiomis kreditavimo galimybėmis verslo plėtrai, didėjo įmonių išsiskolinimų lygis, ypač statybų sektoriuje. Esant normalioms ekonominėms sąlygoms, sėkminga įmonių veikla dviem trečdaliais priklauso nuo vidinių veiksnių, o vienu trečdaliu nuo išorinių. Išoriniams veiksniams nėra galimybės daryti įtakos, tačiau privalu įvertinti jų sukeliamą riziką. Statybų sektorius pirmasis visame pasaulyje atspindi ekonomikos lėtėjimo arba augimo tendencijas, todėl ypatingą vietą užima statybų sektoriaus bankrotų priežasčių nustatymas, leidžiantis nustatyti tolimesnes šio sektoriaus ir kitų ūkio šakų vystimosi tendencijas.

Tyrimo objektas – statybų sektoriaus bankrotų priežastys ekonomikos nuosmukio metu.

Tyrimo tikslas – nustatyti statybų sektoriaus įmonių bankrotų priežastis bei įvertinti jų poveikį bankrotų skaičiui.

Tyrimo uždaviniai:

- atskleisti bankrotų priežastis teoriniu aspektu;
- išanalizuoti statybų sektoriaus bankrotų dinamiką Lietuvoje 2004 – 2008 metais;
- apibrėžti ir išanalizuoti esmines statybų sektoriaus bankrotų priežastis;
- įvertinti statybų sektoriaus bankrotų išorinių priežasčių sąryšį su bankrotų skaičiumi.

Tyrimo metodai – sisteminė mokslinės literatūros analizė, lyginamoji, loginė parametrų analizė, apibendrinimo metodai.

Tyrimo metu, duomenys išvesti naudojant absoliutinius ir santykinus dydžius, vidurkius, jie buvo grupuojami statistinių lentelių pagalba arba išreiškiami grafiškai, prieš tai pritaikius svarbiausių grandžių išskyrimo metodą. Atliktą tyrimą galima apibrėžti kaip taikomąjį, priežastinį ir kiekybinį, kuriam atlikti pasinaudota dvimatės tiesinės regresijos modeliu, įgalinančiu nustatyti priežasčių – pasekmių ryšį tarp statybos sektoriaus įmonių bankroto priežasčių ir jų poveikio bankrutavusių įmonių skaičiui.

Bankroto ir nemokumo prielaidų teorinė ir teisinė analizė

Rinkos ekonomikos sąlygomis per vienus metus bankrutuoja nuo 2 proc. iki 6 proc. visų įmonių (Purlys 2001), todėl bankrotas apibūdinamas kaip makroekonominė problema, kaip neišvengiamas rinkos ekonomikos ciklų reiškiny. Č. Purlio (2001) teigimu, masiniai įmonių bankrotai sukelia daug ekonominių ir socialinių problemų ne tik konkrečios įmonės, bet ir valstybės mastu. Bankrutuojančių įmonių problemas sąlygiškai galima suskirstyti į ekonomines ir socialines. Prie ekonominių problemų (Purlys 2001) galima priskirti: gamybinio pajėgumo praradimą, susilpnėjusį bendrą

šalies ūkio konkurencingumą; nesumokėtus mokesčius valstybės biudžetui, Sodrai ir fondams; nepatenkintus kreditorinius reikalavimus, neretai sukeliančius kitų, su bankrutuojančia įmone susijusių partnerių ekonominius sunkumus ir bankrotą. Kaip socialines problemas autorius išskiria: nedarbo augimą; bendro šalies gyventojų gyvenimo lygio kritimą; gyventojų nepasitenkinimą esama silpna šalies ūkio būkle; netikrumą dėl ateities, nepasitenkinimą valdžia. Bankroto, kaip neigiamo reiškinio aprašytos pasekmės iš dalies prieštarauja vienos kitoms.

Mokslinėje literatūroje bankrotas finansiniu ir teisiniu požiūriu apibrėžiamas nevienodai. Kiekvienas bankroto, kaip sąvokos traktavimas yra susijęs su aplinka, kurioje vykdomas mokslinis tyrimas, rengiami moksliniai darbai, įstatymais bei aspektais, kurių pagrindu atliekama bankroto analizė. Oksfordo žodyne bankroto terminas aprašytas kaip asmuo ar kompanija, teismo pripažinta negalinčia padengti savo skolų. C. Pass bankrotą tapatina su situacija, kai asmens ar įmonės išpareigojimais kreditoriams pranoksta aktyvus (Sakalas, Virbickaitė 2003). Pasak R. Sneiderio (2005), „bankroto“ terminas reiškia nemokumo situacijos sprendimą, t.y. skolininko likvidavimą ir kreditoriaus reikalavimo apmokėjimą. Tuo tarpu V. Charitanovas (2004) įsitikinęs, kad bankrotas – rinkos mechanizmo užtikrinimo pagrindas, stovintis vienoje vietoje su konkurencijos ir nuosavybės į kapitalą įteisinimu. Kiekvieno iš aukščiau pateiktų autorių bankroto apibrėžimai skiriasi, tačiau apibendrinus galima teigti, kad bankrotas - tai situacija, kai fizinis ar juridinis asmuo negali padengti savo skolų.

Atsižvelgiant į bankroto pobūdį, G. Savickaja (2003), skiria tris įmonių bankrotų kategorijas:

Nesėkmingi įmonių bankrotai; jiems priskiriamos tos įmonės, kurios bankrutuoja dėl nenumatytų aplinkybių (pvz., dėl stichinių nelaimių, šalies politinio nestabilumo, krizių, skolininkų ir kt.). Šalies vyriausybė turi suteikti pagalbą šios grupės įmonėms, kad jos išeitų iš krizinės situacijos.

Melagingi įmonių bankrotai; jiems priskiriamos tos įmonės, kurios sąmoningai stengiasi nuslėpti turimą turtą, kad išvengtų sumokėti skolas kreditoriams. Tokių įmonių bankrotai turėtų būti griežtai baudžiami.

Neatsargių įmonių bankrotai; tokios įmonės bankrutuoja dėl rizikingų operacijų vykdymo ir neefektyvaus darbo, ekonominės situacijos pokyčio

nepakankamo įvertinimo. Šios grupės įmonėse prie bankroto artėjama pamažu, todėl labai svarbu atlikti savalaikę ir periodinę įmonės finansinės būklės ir veiklos rezultatų rodiklių analizę.

Kaip rodo atliktas tyrimas, viena iš įmonių žlugimo priežasčių ir yra ta, kad vadovai nenumato nesėkmių atsiradimo galimybių. Pasak R. Maynard (2001), sprendimai yra racionalesni ir teisingesni tose įmonėse, kuriose egzistuoja krizių valdymo planai.

J. Bivainiaus (2003) teigimu, dominuoja dvi krizės suvokimo koncepcijos: pirma – siekis išlikti, kai krizė suvokiama kaip grėsmė, kaip išlikimo problema, kaip žlugimo prielaida. Toks neigiamas krizės akcentas formuoja atitinkamas priemones atkurti ikikrizinę būklę; antra - siekis atsinaujinti, kai krizė suvokiama kaip būtinybė pertvarkyti įmonės strategiją, eliminuoti neracionalius fragmentus, pagrįsti tikslus ir jų įgyvendinimo veiksmus. Todėl priemonės pakeisti krizinę situaciją yra traktuojamos ne kaip kova su krize, o kaip teigiami įmonės strategijos pokyčiai. Tokį požiūrį į krizes, sukeliančias finansinių sunkumų, galima atskirti kaip turinčias teigiamas ir neigiamas pasekmes įmonei.

Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas bankrotą apibrėžia kaip nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmoneje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka. Bankroto sąvokos esmę teisiniu aspektu padeda suprasti detalus įmonės nemokumo sąvokos pateikimas. Aukščiau paminėtame Įmonių bankroto įstatyme įmonės nemokumo sąvoka apibrėžiama kaip įmonės būseną, kai įmonė nevykdo išpareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės išpareigojimais (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Įmonių bankroto įstatymas taikomas visiems juridiniams asmenims, įregistruotiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, išskyrus biudžetines įstaigas, politines partijas, profesines sąjungas, religines bendruomenes ir bendrijas. Juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose specialiuose įstatymuose gali būti nustatyti bankroto proceso ypatumai.

Lietuvai būdinga gana sparti bankroto teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų raida, atspindinti to laikotarpio verslo subjektų veiklos užbaigimo ir likvidavimo problemas (1 lentelė).

1 lentelė. Bankroto teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų raida

1992 m.	Priimtas pirmasis Įmonių bankroto įstatymas reglamentavo įmonės administratoriaus paskyrimą, taikos sutarties tarp kreditorių ir skolininko sudarymą, įmonės reorganizavimą ar sanavimą siekiant išvengti jos bankroto, taip pat bankrutavusių įmonių likvidavimą.
1997 m.	Antrasis Įmonių bankroto įstatymas, kurio pagrindiniu leitmotyvu tapo socialinių problemų, kylančių iš įmonių bankroto, sprendimas: bankroto inicijavimo, teisė ginant darbuotojų teises, buvo suteikta ne tik darbuotojams, bet ir valstybinei darbo inspekcijai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos; vyriausybė įsteigė Fondą bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojų reikalavimams, kylantiems iš darbo santykių, tenkinti. 1997 metais priimtame Įmonių bankroto įstatyme atsisakyta įmonių reorganizavimo procedūros, o bankrutuojančių įmonių mokumui atstatyti buvo pasirinkta įmonės sanavimo procedūra.
2001 m.	Trečiuoju Įmonių bankroto įstatymu apribotas laikas, per kurį turi būti atliktos visos bankroto procedūros, supaprastinta turto pardavimo iš varžytinių tvarka, supaprastinta įmonių, neturinčių turto ar turinčių jo nepakankamai atsiskaityti su kreditoriais, likvidavimo procedūros. Esminis šio įstatymo privalumas – pakeista įmonių nemokumo sąvoka. Naujai apibrėžus nemokumo sąvoką bankroto byla gali būti keliama, kai pradelsti įmonės išpareigojimais (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. LR Vyriausybės 2001 m. birželio 7 d. nutarimu, vadovaujantis Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymu įsteigtas Garantinis fondas. Garantinis fondas yra pinigų fondas, kurio lėšos skiriamos įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyto dydžio išmokoms bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių darbuotojams, nutraukusiems darbo santykius su šiomis įmonėmis, taip pat darbuotojams, kurie tęsia darbo santykius su bankrutuojančia įmone, kai įmonė jiems yra įsiskolinusi. 2003 metais sausio 1 dieną įsigaliojo dar viena bankroto bylų

	iškelimą laiku skatinanti įstatymo pataisa, pagal kurią bankroto byla gali būti iškeliamą ir tuo atveju, jei įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą. 2008 metų liepos 1d. įsigaliojo įmonių bankroto įstatymo pataisos. Šių pataisų pagrindą sudaro pagreitinata bankroto procedūrų pradžia (neliko 3 mėn. termino) - pakanka, kad įmonė nevykdo savo įsipareigojimų ir šie pradelsti įsipareigojimai viršija pusę įmonės turto bei sugriežtinta įmonės vadovų ir savininkų atsakomybė.
--	--

Tokiu būdu, Įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnis pateikia nemokumo sąvokos išaiškinimą:

įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų;

įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais prisiimtų įsipareigojimų;

įmonė laiku nemoka įstatymo nustatytų mokesčių bei kitų privalomųjų įmokų;

įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriumi vykdomuosius dokumentus.

Atliktas tyrimas leidžia daryti prielaidą, kad daugelis vadovų, ypač statybų sektoriaus įmonių, nekreipia reikiamo dėmesio finansinei informacijai. Ilgą laiką statybų sektoriaus įmonės savo veiklą vykdė dėka suformuotų skolintų lėšų, šis procesas ganėtinai ilgai vyko tiesiog iš inercijos. Todėl bankrotai dažniau vyksta tose įmonėse, kuriose nėra vidinės kontrolės sistemos (arba yra labai silpna) ir kuriose neatliekama finansinė analizė. Įmonių vadovai turi nuolat stebėti kapitalo struktūrą - finansinį svertą, kurio reikiamas dydis garantuoja veiklos stabilumą.

Antikrizinio valdymo problema lietuvių autorių J. Mackevičiaus (2005), A. Garškienės, K. Garškaitės darbuose (2005), pirmiausia siejama su įmonių finansinės būklės įvertinimu, tiksliau su įmonių nemokumu. Todėl antikrizinio įmonės valdymo tikslas – laiku diagnozuoti įmonės bankroto grėsmę ir parengti bei realizuoti priemones, užtikrinančias įmonės išėjimą iš krizinės būklės, ir atkurti įmonės mokumą bei finansinį stabilumą.

Esminių bankrotų priežasčių statybų sektoriuje išskyrimas

Statybų ekonomiką Europoje nagrinėjęs lietuvių autorius A. Juodis (2001) teigia, kad statybos įmonių plėtra yra ciklinio pobūdžio, įmonė gali žlugti tais atvejais, kai jos valdymo sistema nesugeba laiku ir adekvačiai reaguoti į išorinės aplinkos poveikį. Bendrų ekonominių procesų ir statybos konjunktūros ciklą

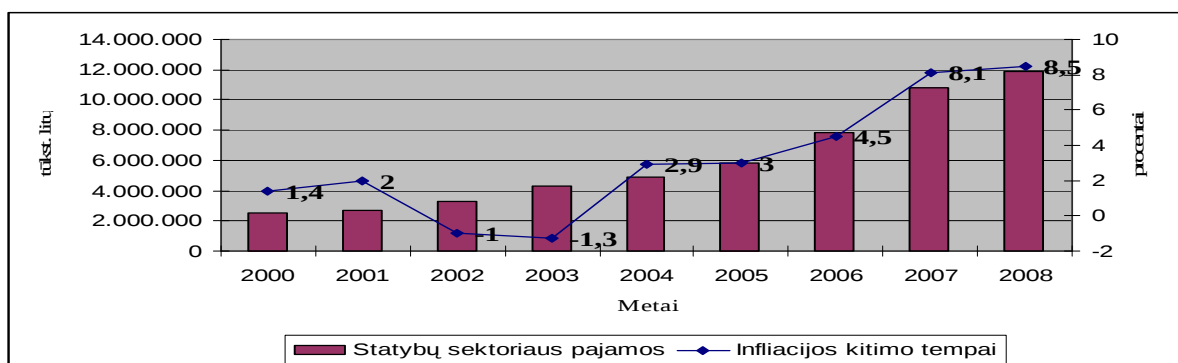
vidutinė trukmė – 4-6 metai. Įvairiose šalyse viso ūkio ir atskirų jo šakų konjunktūros kitimo pobūdis yra skirtingas. Statybos projektams įgyvendinti reikia daug laiko, todėl konjunktūriniai svyravimai šioje šakoje yra didesni ir stipriai jaučiami.

Remiantis investicinio banko „GILD Bankers“ pateikta ataskaita (2009) galima teigti, jog 2009 metų pradžioje net ketvirtadaliui Lietuvos įmonių buvo reikalinga pagalba iš šalies. „GILD Bankers“ pagrindinėmis problemomis, su kuriomis susiduria Lietuvos įmonės, įvardija:

- Apyvartinių lėšų trūkumą;
- Atsargų kredito organizacijų požiūrį į skolinimo galimybes;
- Dėl rinkos spaudimo mažėjanti įmonių pelningumą;
- 2 – 3 kartus daugiau, palyginti su praėjusiais metais, vėluojantys klientų įsipareigojimų vykdymai įmonėms.

Atliktas statybos sektoriaus įmonių bankroto tyrimas, leidžia daryti prielaidą, kad pagrindinės priežastys, darančios įtaką statybų sektoriaus bankrotų skaičiui, išskirtinos šios:

- **Bendrojo vidaus produkto dydis**, kadangi statybų sektorius pirmasis atskleidžia būsimus ūkio augimo ar lėtėjimo tendencijų požymius, kurie pasireiškia statybų sektoriaus plėtra arba įmonių bankrotais. Augantis BVP parodo šalies ekonomikos augimo ir stiprėjimo tendencijas bei perspektyvas. Analizuojant BVP kitimo tendencijas, galima aiškiai išskirti du paskutiniuosius ekonomikos vystimosi etapus, turėjusius tiesioginės įtakos statybų sektoriaus įmonių veiklai, t.y. 2000 – 2004 metų laikotarpiu Lietuvos BVP padidėjo nuo 45,74 mlrd. litų iki 62,70 mlrd. litų, t.y. per šį analizuojamą laikotarpį BVP padidėjo 16,96 mlrd. litų arba daugiau kaip 37 proc. Šiuo laikotarpiu kasmetinis BVP augimas vidutiniškai sudarė 4,24 mlrd. litų. Antrasis ekonomikos plėtros etapas buvo 2005 – 2008 metais, kuomet šalies BVP padidėjo beveik 40 mlrd. litų arba daugiau kaip 54 proc. Šiuo laikotarpiu vidutinis metinis BVP augimas sudarė 13,15 mlrd. litų. Išaugusi visuomeninė paklausa ir vartojimas skatino statybų sektoriaus įmonių veiklos plėtrą (1pav.)



1 pav. Statybų sektoriaus įmonių atliktų darbų apimtys (be PVM) dinamika Lietuvoje 2000 – 2008 metais

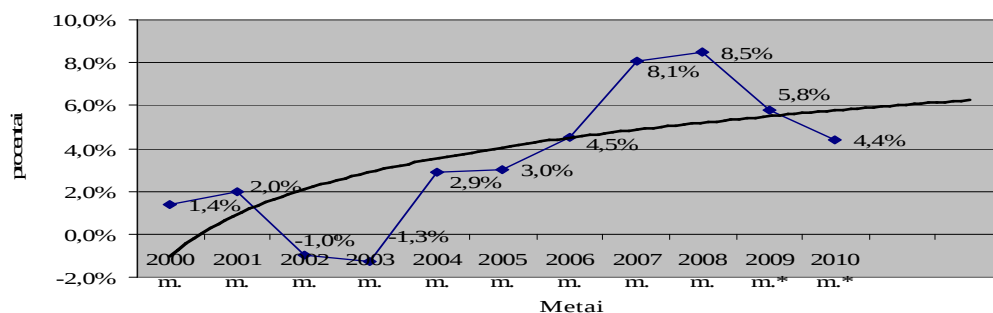
• **Infliacija.** Požiūris į infliaciją įvairiais laikotarpiais buvo nevienodas. Iki 1936 metų dominavo tezė, kad

infliacija yra išimtinai destruktivi jėga. Šią tezę paneigė Dž. Keinsas, kuris teigė, kad infliacija yra milžiniškas

pozityvus potencialas, nes, jai esant, nuvertėja pinigai ir kaupimas darosi betikslis, skatinamas vartojimas ir kartu ekonomikos augimas. Infliacija gali būti viena iš statybų sektoriaus bankrotų priežasčių, kadangi infliacija nevienodai veikia įmonių pinigines atsiskaitomasias operacijas. Tarkime, nuvertėjus šalies piniginiui vienetui, gryniesi pinigai ir debitorinis išiskolinimas netenka savo vertės ir įmonė praranda dalį apyvartinio kapitalo. Infliacija iškraipo įmonių finansinės atskaitomybės rodiklių interpretavimą. Priešingas infliacijai reiškinys - defliacija pasireiškia ekonomikoje, kuri yra apimta krizės arba depresijos. Defliacija ne mažiau pavojingas reiškinys statybų sektoriui, kadangi statybų sektoriaus vykdomi projektai dažniausiai yra

ilgalaikiai. Besivystanti Lietuvos ekonomika taip pat neišvengė infliacinių procesų, kainų kilimo bumas buvo pasiektas 2008 metais.

Spartus infliacijos augimas buvo fiksuotas 2007 metais, kuomet infliacija, lyginant su 2006 metais, padidėjo beveik 2 kartus. Pagrindinėmis infliacijos augimo priežastimis 2007 metais galima laikyti aktyviai vykdytą komercinių bankų ūkio subjektų ir privataus sektoriaus kreditavimo politiką, neigiamą šalies einamosios sąskaitos deficitą, šalies biudžeto nesubalansuotumą bei pernelyg spartų nekilnojamojo turto kainų augimą bei plėtrą. 2 pav. yra pateikiama Lietuvoje 2000 – 2008 metais fiksuotos infliacijos dinamika.

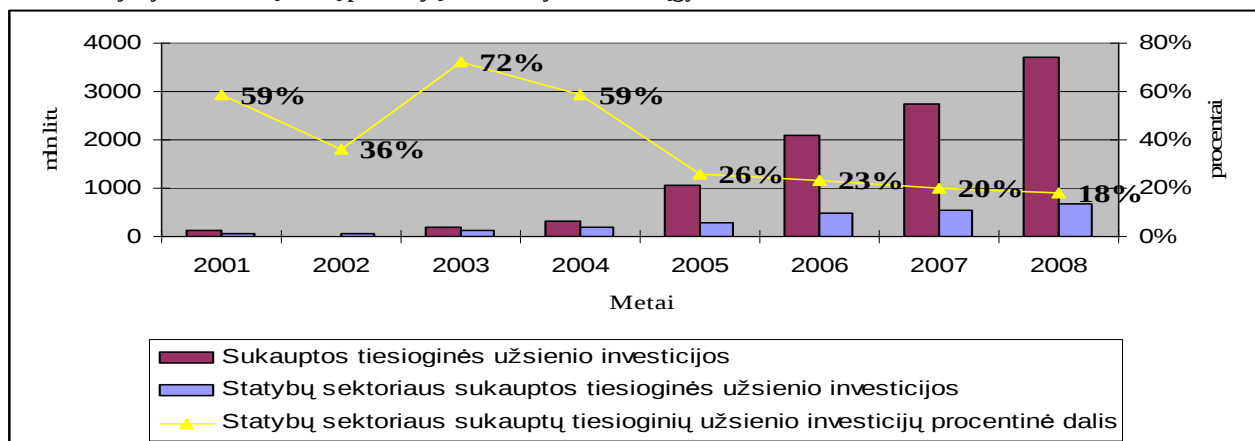


2 pav. Infliacijos dinamika 2000-2008 m.

• **Nedarbo lygis.** Dažnai nedarbą didina vyriausybės bandymai kontroliuoti infliaciją monetarinės ir fiskalinės politikos priemonėmis, sukeliančiomis bendrosios paklausos mažėjimą. Tarp kitų nedarbo priežasčių svarbią vietą užima ekonomikos struktūros pokyčiai. Besivystant techninei pažangai ir kintant žmonių poreikiams, vienu ekonomikos šakų vaidmuo didėja, kitų – mažėja. Statybų sektorius yra pagrindinis darbdavys nacionalinėje ekonomikoje, jame dirba įvairių profesijų darbuotojai.

Tačiau nors statybos sektoriuje dirba didelė dalis darbuotojų, jam tenka tik apie 8,6 proc. visos nefinansinio verslo sukuriamos pridėtinės vertės. Tai rodo gana didelį darbo intensyvumą ir mažą produktyvumą.

• **Investicijos,** kadangi statybų sektoriaus atliekami projektai yra ilgalaikiai ir jų atsipirkimo laikas yra ilgas, užsakovai už atliktus darbus atsiskaito po projekto įgyvendinimo.



3 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje 2001-2008 metais

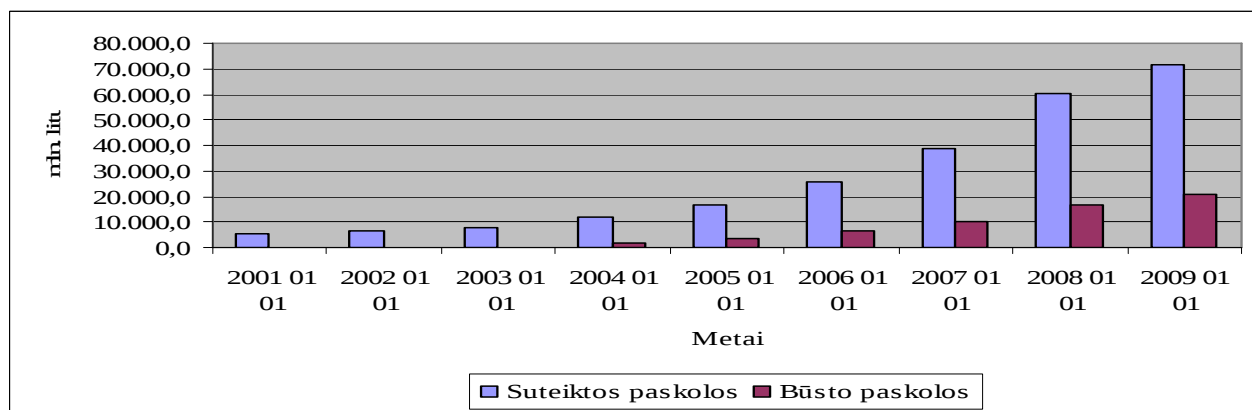
Kaip rodo tyrimo rezultatai, statybų sektoriuje sukauptos tiesioginės užsienio investicijos kiekvienais metais didėjo. Ypatingai ženklus tiesioginių užsienio investicijų augimas šiame sektoriuje buvo užfiksuotas 2006 – 2008 metais, kuomet augimo tempas siekė beveik 300 proc., t.y. per pastaruosius trejus metus tiesioginės investicijos į statybų sektorių padidėjo beveik 3 kartus. Tai rodytų, kad Lietuvos statybų sektoriaus įmonės bei

pats statybų sektorius yra patraukli investicija ne tik Lietuvos įmonėms, tačiau jis pajėgus pritraukti ir užsienio investuotojų. Tačiau lyginant statybų sektoriaus sukaupčių tiesioginių investicijų dalį visame šalies ūkyje, duomenys atskleidžia kitas tendencijas - statybų sektoriaus tiesioginių užsienio investicijų dalis tiesioginėse užsienio investicijose mažėja kiekvienais metais nuo 2005 metų. Lyginant 2003 ir 2008 metų procentinę dalį (didžiausią ir

mažiausią analizuojamu laikotarpiu), kurią sudaro sukauptos investicijos statybų sektoriuje, matoma, kad ši dalis sumažėjo lygiai keturis kartus. Galima daryti išvadą, kad užsienio investuotojams statybų sektorius Lietuvoje nuo 2005 metų praranda patrauklumą ir investicijos yra perkirstomos kitiems ūkio sektoriams.

• **Kreditavimo apimčių sumažėjimas ir palūkanų normos augimas.** Statybų sektoriaus, kaip vienos iš pramonės šakų, plėtra neįsivaizduojama be investicijų į

ilgalaikį kapitalą bei kreditų apyvartinėms lėšoms. Kreditinių išteklių poreikį sukelia šio sektoriaus specifika. Tik esant išvystytam bankiniam sektoriui šalyje ir turint pigius kreditavimo išteklius tiek privačiam, tiek verslo finansavimui galima statybų sektoriaus plėtra. Privataus sektoriaus finansavimo poveikis čia pasireiškia būsto paskolomis, kurių palankios sąlygos skatina paklausą nekilnojamam turtui.



4 pav. Lietuvoje veikiančių komercinių bankų suteiktų paskolų dinamika 2001 – 2008 metais

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad nuo 2004 metų Lietuvoje veikiantys komerciniai bankai ženkliai padidino tiek ekonomikos sektorių, tiek namų ūkių finansavimą. Dėl šios priežasties komercinių bankų išduotų paskolų portfelis nuo 2004 metų kasmet vidutiniškai per metus didėjo 13,64 mlrd. litų. Nuo 2003 metų pradėta išskirti būsto paskolų dalis bendrame komercinių bankų išduotų paskolų portfelyje. Taigi 2003 metais komercinių bankų išduotos būsto paskolos sudarė beveik 16 proc. bendro paskolų portfelio. 2008 metų pabaigoje komercinių bankų išduotų būsto paskolų portfelis bendrame paskolų portfelyje pasiekė beveik 30 proc. ribą bei sudarė beveik 21 mlrd. litų. Tokia vykdoma komercinių bankų teikiama paskolų politika 2004-2008 m., sukėlė „perkaitusios“ ekonomikos efektą arba padidinto vartojimo bumą, kas tiesiogiai padarė įtakos analizuojamam sektoriui. Statybų sektoriuje susidarė klaidingos paklausos įvaizdis ir įmonės, užsiimančios būsto statybomis iš inercijos ir toliau tęsė statybas, nors 2008 m. paklausos mažėjimas buvo kaip išpėjimas dėl pasikeitusių ekonominių sąlygų.

• **Finansinis svertas arba įsiskolinimo lygis.** Veikiant finansiniam svertui, finansinę riziką sukelia tai, kad skolintas kapitalas turi pirmumą prieš nuosavą

kapitalą paskirstant bendrovių pinigines lėšas, nes, palūkanos mokamos prieš dividendų mokėjimą. Jei statybos bendrovių vadovybės sprendimu kapitalo struktūroje yra didelė skolinto kapitalo dalis, akcininkai gali negauti dividendų. Tokia finansinė politika yra rizikinga ir tuo, kad palūkanų mokėjimas ir paskolos dalinis grąžinimas bus privalomas nežiūrint į tai, ar įmonė gavo pelną ar ne. Kaip rodo atliktas tyrimas, statybos sektoriui suteiktų paskolų dalis nuo 2004 metų iki 2006 metų kasmet didėjo, tačiau nuo 2007 metų statyboms skiriama paskolų portfelio dalis pradėjo mažėti ir 2007 metais sudarė 4,10 proc. nuo viso komercinių bankų išduotų paskolų portfelio. 2008 metais ši dalis sumažėjo iki 3,80 proc. Atitinkamai vertine išraiška statybų sektoriui suteiktos paskolos sudarė 2,46 mlrd. litų bei 2,72 mlrd. litų. Augant palūkanų normai, investicijos ir kreditavimas, o taip pat ir pelningumas mažėja.

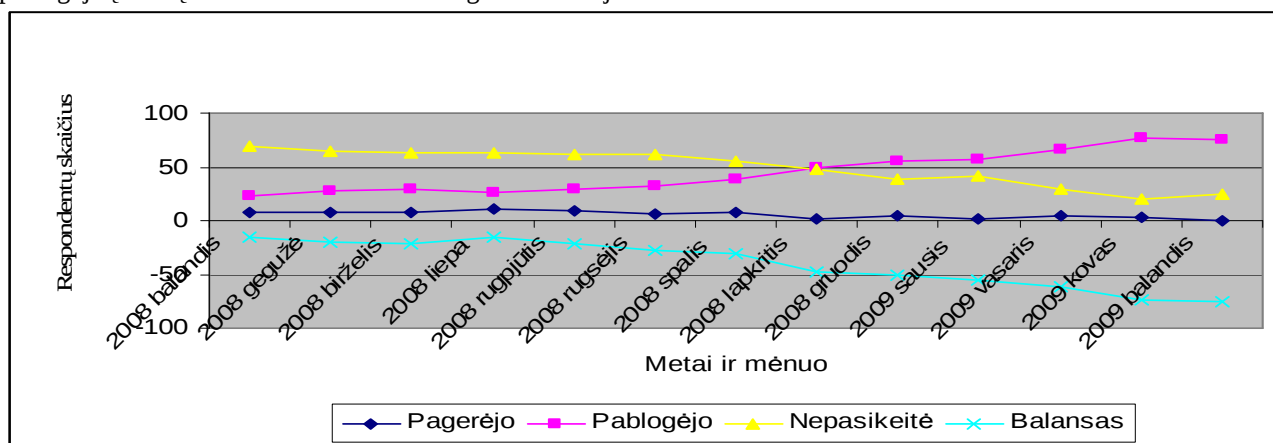
• **Pelningumo ir likvidumo mažėjimas.** Pelningumas parodo statybos sektoriaus veiklos efektyvumą. Analizuojamu laikotarpiu statybos sektoriaus pelningumo dėl didėjančių sąnaudų mažėjimą (tiek darbo užmokesčiui, tiek palūkanų išlaidoms) atsverė statybos sektoriaus paslaugų kainų kilimas.

2 lentelė. Statybos sektoriaus įmonių vidutinių pelningumo rodiklių dinamika 2003 – 2007 metais

	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Įmonių skaičius (vnt.)	2170	2310	2933	3619	4316
Bendrasis pelningumas (%)	20,23	20,34	22,17	23,46	21,31
Grynasis pelningumas (%)	5,35	4,72	6,29	6,83	7,03
Turto pelningumas (%)	10,49	9,62	12,44	13,22	13,01
Nuosavo kapitalo pelningumas (%)	18,40	16,05	23,29	27,07	26,89

2 lentelės duomenys rodo, statybos sektoriaus įmonių pelningumo rodiklių tendencijas, kad jau 2007 m. pabaigoje įmonių veiklos rezultatai ima blogėti ir didžioji

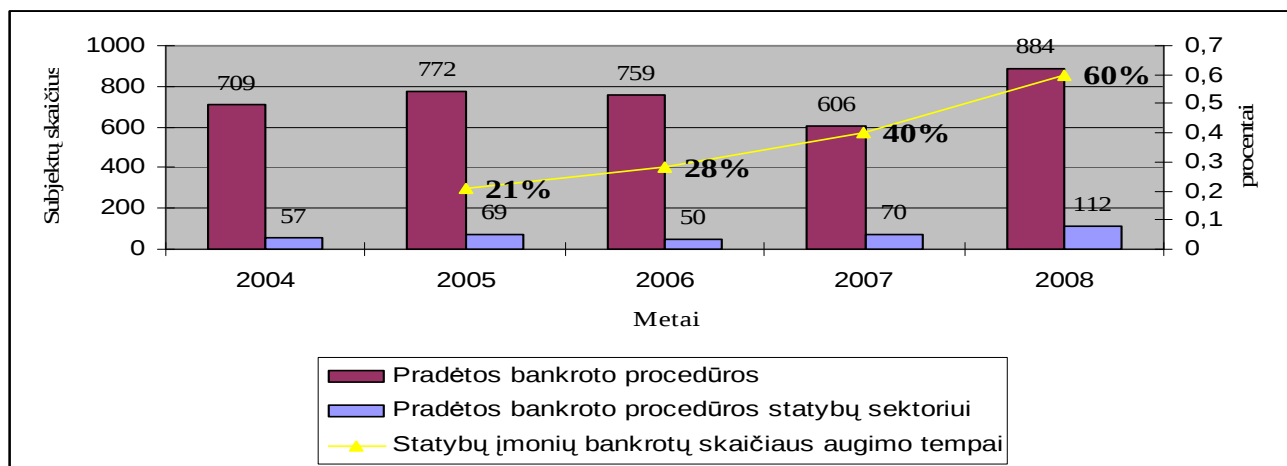
dalis įmonių prognozuoja finansinės būklės blogėjimą (5 pav.) nuo 2008 metų lapkričio mėnesio.



5pav. Statybų sektoriaus įmonių veiklos prognozės

Visos įvardytos priežastys, kaip rodo atlikto tyrimo duomenys, pablogėjusi ekonominė situacija, tiesiogiai įtakoja statybų sektorių ir sektoriaus įmonių veiklą. Dėl nepakankamos esamos situacijos analizės, statybų sektoriaus įmonių skaičius kasmet nuosekliai didėjo ir 2008 metais Lietuvoje veikė 5.476 statybų sektoriui priskiriami ūkio subjektai, kurie sudarė vos kiek daugiau negu 3,2 proc. nuo bendro registruotų ūkio subjektų skaičiaus arba

beveik 7 proc. nuo veikiančių ūkio subjektų skaičiaus, t.y. viena iš penkiolikos Lietuvoje veikiančių įmonių 2008 metais buvo priskiriamos statybų sektoriui. Tačiau, statybų sektorius yra priskiriamas rizikingiausių ūkio sektorių grupei ir dėl pablogėjusių ekonominių sąlygų bankrutuojančių statybos sektoriaus įmonių skaičius, remiantis tyrimo duomenimis, didėja (6 pav.



6 pav. Pradėtos bankroto procedūros Lietuvoje 2004 – 2008 metais

Įvertinus tai, jog 2009 metų pradžioje statybos sektoriaus įmonėms buvo priskirti 5.476 ūkio subjektai, tai yra tikimybė, jog bankroto procedūros 2009 – 2010 metais gali būti pradėtos net 1.800 statybų sektoriaus subjektams. Statybų sektoriaus įmonių bankrotai 2008 metais dažniausiai buvo inicijuojami Valstybinio socialinio draudimo valdybos fondo bei įmonių vadovų, atitinkamai tai sudarė 38 proc. ir 27 proc. nuo visų bankrotų skaičiaus. Šiems skaičiams įtaką padarė ir nuo 2008 metų liepos 1 d. įsigaliojusios vadovų atsakomybės laiku inicijuoti įmonės bankrotą įstatymų pataisos bei numatytos nuobaudos už įstatymo pažeidimus. Statybų sektoriaus bankrotų dinamika nagrinėjamu 2004 – 2008 metų laikotarpiu buvo panaši į bendrą įmonių bankroto struktūrą. 2004 – 2007 metų laikotarpiu statybos

sektoriaus įmonių bankrotų skaičius svyravo 50 – 70 bankrotų ribose. Tačiau 2008 metais statybos sektoriaus įmonių bankrotų skaičius, lyginant su 2007 metų duomenimis, padidėjo net 60 proc., kai tuo tarpu bendras pradėtų bankrotų procedūrų skaičius tuo laikotarpiu išaugo 40 proc.

Statybos sektoriaus įmonių bankroto skaičiaus ir priežasčių ryšio nustatymas

Statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičiaus kitimą įtakoja tiek endogeniniai, tiek egzogeniniai veiksniai. Todėl išvedant priežastinį-pasekminį ryšį tarp bankroto priežasčių ir įmonių skaičiaus, laikomasi prielaidos, jog išoriniais veiksniais yra laikoma statybų sektoriaus

sukuriamo BVP dalis procentais, grynas statybų sektoriaus pelningumas bei statybų sektoriui skiriamų paskolų dalis. Taigi, galima teigti, jog atliekant statistinius skaičiavimus, parinkti vidiniai veiksniai atitinkamai bus:

Y – statybų sektoriaus sukuriamą Lietuvos bendrojo vidaus produkto dalis procentais 2004 – 2008 metais.

X1 – grynas statybų sektoriaus pelningumas 2004 – 2008 metais;

X2 – statybų sektoriui skiriamų komercinių bankų išduotų paskolų dalis 2004 – 2008 metų laikotarpiu.

3 lentelėje pateikiama penkių metų laikotarpio (2004 – 2008 metų periodas) statybų sektoriaus sukuriamo BVP dalis, grynas statybų sektoriaus pelningumas bei statybų sektoriui skiriamų paskolų dalies stebiniai.

3 lentelė. Vidinių veiksnių stebiniai

i	y _i	x _{1i}	x _{2i}	y _i * y _i	x _{1i} * x _{1i}	x _{2i} * x _{2i}	x _{1i} *x _{2i}	x _{1i} *y _{1i}	x _{2i} *y _{1i}
1 (2004 m.)	0,0724	0,0535	0,0309	0,005242	0,002862	0,000955	0,001653	0,003873	0,002237
2 (2005 m.)	0,0755	0,0472	0,0392	0,005700	0,002228	0,001537	0,001850	0,003564	0,002960
3 (2006 m.)	0,0878	0,0629	0,0574	0,007709	0,003956	0,003295	0,003610	0,005523	0,005040
4 (2007 m.)	0,1023	0,0683	0,0410	0,010465	0,004665	0,001681	0,002800	0,006987	0,004194
5 (2008 m.)	0,1005	0,0703	0,0380	0,010100	0,004942	0,001444	0,002671	0,007065	0,003819
VISO	0,4385	0,3022	0,2065	0,039216	0,018653	0,008911	0,012586	0,027012	0,018250

Siekiant įvertinti pasirinktų vidinių veiksnių įtaką, atliekama koreliacinė analizė bei sudaromas regresijos modelis, tam apskaičiuojant vidutinių kvadratų nuokrypių sumas. Atlikus sprendimus, kurių pagalba galima dvimatės tiesinės regresijos modelį pritaikyti statybos sektoriui, analizuojant vidinių veiksnių įtaką statybų sektoriaus bankrotų skaičiui.

Analizuojant apskaičiuotas nuokrypių kvadratų sumas bei koreliacijos koeficientų įverčius, galima teigti, jog visi porinės koreliacijos koeficientų įverčiai yra teigiami. Tai rodo, kad didėjant šalies komercinių bankų išduodamų paskolų daliai statybų sektoriaus įmonėms, didėja ir šio sektoriaus įmonių bankrotų skaičius. Šiuo atveju galima teigti, kad statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičius didėja, augant ir statybų sektoriaus finansavimui. Tai lemia keletas priežasčių: pirma, nors statybų sektoriaus įmonių finansavimas didėja, tačiau įmonės nėra pajėgios atsiskaityti su kreditoriais dėl stringančių tarpusavio atsiskaitymų. Antra, statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičių įtakos ir bankų vykdoma skolinimo politika tiek pačiam statybų sektoriui, tiek nekilnojamo turto įsigijimui. Be to, verta

pabrėžti ir tai, jog reikšmingumo sąlyga galioja tik pirmajam kintamajam, t.y. tik šis porinės koreliacijos koeficientas yra reikšminis, o kiti du – nereikšminiai. Tačiau vertinant reikšmingumą, išvadas reikia interpretuoti labai atsargiai, kadangi dėl mažo stebinių skaičiaus gali atsirasti esminių įvertinimo paklaidų.

Statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičius priklauso ne tik nuo vidinių, tačiau ir nuo išorinių veiksnių, tokių kaip BVP augimo tempo procentais, metinės infliacijos lygio bei metinio nedarbo lygio.

Atliekant statistinius skaičiavimus paminėti kintamieji atitinkamai yra žymimi žemiau pateiktu eiliškumu:

Y – Lietuvos bendrojo vidaus produkto augimo tempai procentais 2004 – 2008 metais.

X1 – vidutinės metinės infliacijos pokyčiai Lietuvoje 2004 – 2008 metais;

X2 – nedarbo lygio pokyčiai Lietuvoje 2004 – 2008 metų laikotarpiu.

4 lentelėje pateikiama penkių metų laikotarpio (2004 – 2008 metų periodas) Lietuvos BVP augimo tempo, vidutinės metinės infliacijos bei fiksuoto nedarbo lygio stebiniai.

4 lentelė. Išorinių veiksnių stebiniai

	y _i	x _{1i}	x _{2i}	y _i * y _i	x _{1i} * x _{1i}	x _{2i} * x _{2i}	x _{1i} *x _{2i}	x _{1i} *y _{1i}	x _{2i} *y _{1i}
1 (2004 m.)	0,074	0,029	0,114	0,005476	0,000841	0,012996	0,003306	0,002146	0,008436
2 (2005 m.)	0,078	0,031	0,083	0,006084	0,000961	0,006889	0,002573	0,002418	0,006474
3 (2006 m.)	0,078	0,045	0,056	0,006084	0,002025	0,003136	0,002520	0,003510	0,004368
4 (2007 m.)	0,089	0,081	0,0430	0,007921	0,006561	0,001849	0,003483	0,007209	0,003827
5 (2008 m.)	0,031	0,085	0,0660	0,000961	0,007225	0,004356	0,005610	0,002635	0,002046
VISO	0,35	0,271	0,362	0,026526	0,017613	0,029226	0,017492	0,017918	0,025151

Analizuojant apskaičiuotas nuokrypių kvadratų sumas bei koreliacijos koeficientų įverčius, galima teigti, jog porinės koreliacijos koeficientų įverčiai yra neigiami. Šiuo atveju galima daryti išvadą, kad didėjantis nedarbo lygis lemia didėjančius statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičių. Nors šalies BVP augimo tempų bei

infliacijos pokyčiai taip pat turi įtakos šalies statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičiui, tačiau šis tarpusavio ryšys yra labai silpnas, todėl šių veiksnių įtakos negalime laikyti lemiamą. Taip pat verta pabrėžti ir tai, jog reikšmingumo sąlyga negalioja nei vienam kintamajam, t.y. nei vienas porinės koreliacijos koeficientas nėra

reikšminis. Tačiau šiuo atveju kategoriškai negalima teigti, kad nei vienas išorinis veiksnys neturi įtakos statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičiui, kadangi gautas išvadas reikia interpretuoti labai atsargiai, kadangi dėl nepakankamo stebinių skaičiaus gali atsirasti esminių įvertinimo paklaidų.

Įvertinant tiek vidinių, tiek ir išorinių veiksnių įtaką statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičiaus analizei, galima teigti, jog tik vienas vidinis veiksnys gali padėti įvertinti bankrotų skaičiaus pokyčių tikimybę. Tik statybų sektoriui skiriamo finansavimo srautas turi įtakos statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičiui. Priešingai – nei vienas makroekonominis veiksnys tiesiogiai neįtakoja statybų sektoriaus bankrotų skaičiaus. Taigi galima daryti išvadą, jog statybų sektoriaus įmonė gali dirbti nuostolingai bei kurti santykinai nedidelę BVP dalį, tačiau šiam sektoriui turi būti užtikrinamas nuolatinis finansavimo srautas. Nors šalies statybos sektorius yra svarus šalies ekonominės gerovės rodiklis, tačiau nei vienas šalies makroekonominio rodiklio pokytis neturi tiesioginės įtakos šalies statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičiaus pokyčiams.

Išvados

Bankrotas yra paskutinės krizinės situacijos stadija, reiškianti įmonės veiklos žlugimą, todėl svarbu išsiaiškinti krizės veiksnius, įvertinti krizinę situaciją ir ją valdyti. Antikrizinio valdymo planas įmonėse gali būti tinkamai parengtas ir įgyvendintas tik po to, kai yra aiškiai apibrėžtos krizę sukėlusios priežastys. Dauguma autorių vieningai sutaria dėl įmonės krizių ir bankrotų veiksnių išskyrimo į išorinius ir vidinius. Krizių priežastis galima nagrinėti pagal jų kilmę, t.y. atsižvelgiant į endogenines priežastis, esančias vidinė įmonės įtakos srityje ir egzogenines priežastis, kylančias už įmonės ribų, esančias netiesioginio poveikio lauke. Kai ekonominė padėtis stabili, sėkmingą įmonės veiklą vienu trečdaliu lemia išoriniai veiksniai, o dviem trečdaliais – vidiniai. Keičiantis ekonominei padėčiai – prasidedant ekonomikos recesijai – esminiais įmonių veiklos veiksniais neišvengiamai tampa išoriniai veiksniai.

Statybų sektorius Lietuvoje yra reikšmingas nacionalinio šalies ūkio augimo veiksnys. Nuo 2000 metų šalyje atliekamų darbų apimtis kasmet didėjo ir 2008 metų pabaigoje statybų sektoriaus įmonių atliktų darbų apimtis to meto kainomis (neskaičiuojant pridėtinės vertės mokesčio) sudarė beveik 11,9 mlrd. litų. Statybų sektorius skatina paklausą daugelyje kitų ūkio sričių. Vienos darbo vietos atsiradimas statybų sektoriuje įgalina sukurti dvi darbo vietas kitose su statyba susijusiose šakose, tokiose kaip medienos perdirbimo ir baldų gamyba, statybinių medžiagų ir gaminių pramonė, stiklo konstrukcijų, durų, langų gamyba. Pasikeitus ekonominei situacijai, keičiasi ir įmonių veiklos rezultatai. Statybų sektoriaus bankrotų dinamika nagrinėjama 2004 – 2008 metų laikotarpiu buvo panaši į bendrą įmonių bankroto struktūrą. 2004 – 2007 metų laikotarpiu statybų sektoriaus įmonių bankrotų skaičius svyravo 50 – 70 bankrotų ribose. Tačiau 2008 metais jau pastebimas ženklus šio sektoriaus įmonių bankrotų skaičiaus didėjimas, lyginant su 2007 metų duomenimis – jis padidėjo net 60 proc., kai tuo tarpu bendras pradėtų

bankrotų procedūrų skaičius tuo laikotarpiu išaugo 40 proc.

Pagrindinėmis statybų sektoriaus priežastimis skiriami makroekonominiai rodikliai – BVP pokyčiai, infliacija, nedarbo lygis, investicijos, kreditavimo apimtys ir sąlygos. Vienos iš šių priežasčių kitimas sąlygoja kitos priežasties kitimo mechanizmą, kuris įtakoja išiskolinimo lygio ir pelningumo pokyčius, o kartu bendrai – statybų sektoriaus būklę.

Literatūra

- Aleknevičienė, V. (1997). *Investicijų rizikos valdymas*. LŽŪU Leidybos centras, Kaunas.
- Altman, E. A. (1968). Financial Ratios. Discriminant Analysis and Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*.
- Backer, G. S. (1964). *Human Capital: a Theoretical and Empirical analysis*, New York.
- Bernstein, L. A. (1993). *Financial Statement Analysis. Theory and Interpretation*. Fifth Edition. Irwin, New York.
- Bivainis, J., Tamošiūnas A. (2003). Įmonių restruktūrizavimo tikslų analizė. *Ekonomika: mokslo darbai*, 61, 7-17.
- Figlewicz, R. E., Zeller, T. I. (1991). Coverage and Capital Ratios from the Statement of Cash Flows. *ABER*, 22(1).
- Gibson, Ch. H. (1987). How Chartered Financial Analysis View Financial Ratios. *Financial Analysis Journal*.
- Gibson, Ch. H. (1982). Financial Ratios in Annual Reports. *The CPA Journal*.
- Grigavičius, S. (2002). Nemokių įmonių pertvarkymas ir alternatyvus pasirinkimas. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 89-95.
- Jaskelevičius, K. (2002). Bankrotai – rinkos ekonomikos elementas. *Vadovo pasaulis*, 12, 40-43.
- Juodis, A. (2001). *Statyba Europoje: rinka, valdymas, plėtra*. Technologija, Kaunas.
- Juodis, A., Ščepkauskas, V. (1997). Statyba Vidurio ir Rytų Europos šalyse. *Socialiniai mokslai. Ekonomika*, 5, 26-31.
- Jusčius, V. (2001). Įmonių restruktūrizavimo samprata ir vertinimo problemos. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 20, 101-107.
- LR Įmonių bankroto įstatymas (2001). IX – 216.
- LR Įmonių restruktūrizavimo įstatymas (2001). IX – 218.
- LR investicijų įstatymas. (1999). VIII – 1312.
- Miller, R. L., Van Hoose, D. D. (1997). *Modernyji novac i bankarstvo*. MATE, Zagreb.
- Mishkin, F. S. (1998). *The economics of money, banking and financial markets*. Addison-Wesley, New York.
- Mishkin, F. S. (2001). *The economics of money, banking and financial markets*. Addison-Wesley, New York.
- Petrauskas, A. (2000). Bankroto ekonominės ir socialinės pasekmės. Pliusai ir minusai. *ESU*, 1(208), 6.
- Purlys, Č. (2001). Įmonių bankroto prevencijos sistemos kūrimas Lietuvoje. *Ekonomika: mokslo darbai*, 53, 75-91.
- Shusseelbauer, G. (1999). Privatization and Restructuring in Economies in Transition: Theory and Evidence Revisited. *Europe – Asia Studies*, 51(1).
- Tvaronavičienė, M. (2001). Įmonių bankroto proceso ekonominio efektyvumo didinimo kryptys. *Ekonomika: mokslo darbai*, 54, 135-143.
- Vose, D. (1996). *Quantitative Risk Analysis: a Guide to Monte Carlo Simulation Modelling*. John Wiley & Sons, Chichester.
- Įmonių bankroto valdymo departamentas, vykdomos procedūros, teritoriniai sąrašai. (2009), <<http://www.bankrotodep.lt/Bankrotas.php?Tipas=1>>.
- Айвазян, З., Кириченко, В. (1999). *Антикризисное управление*. ПТПУ.
- Бланк, И. А. (1999). *Основы финансового менеджмента* (I). Ника-центр.

ANALYSES OF THE BANKRUPTCY REASONS IN THE CONSTRUCTION SECTOR.

S u m m a r y

This article analyzes of the reasons of bankruptcy of the firm of construction sector of economic recession conditions. The key bankruptcy reasons are revealed in theoretical aspect and the importance of the anti-crisis enterprise management is assessed. The consecutive comparative analysis of laws of the Republic of Lithuania regulating bankruptcies is performed. Moreover, the peculiarities of application of bankruptcy projection models in Lithuanian enterprises are evaluated in theoretical aspect. Riskiness of construction sector in terms of recession is assessed and a dynamic analysis of the number of bankruptcies in construction sector is performed in the context of total number of bankruptcies in country's economy. Assessing the impact of external causes to the number of bankruptcies the main reasons causing bankruptcies in the construction business were distinguished. Using a statistical and enterprises' riskiness criterion approach the assumptions of the reasons were verified, which allowed formulating the recommendations to the construction sector and strategic

solutions to the companies operating in the related sectors. Construction sector in Lithuania is a significant national domestic economic growth. Since 2000, the volume of work carried out in the country has been increasing annually, and the end of 2008 the construction sector in the volume of work carried out at current prices (excluding value added tax) amounted to nearly 11.9 billion. litas. Construction sector to stimulate demand in many other economic areas, Change in the economic situation, exchange and business performance. 2004 - 2007 period the construction sector the number of business bankruptcies ranged from 50 to 70 bankruptcies within. However, in 2008 has already seen signs of the industry growth in the number of bankruptcies compared with 2007 data - it was as high as 60 percent., While the total number of bankruptcy proceedings during the period increased by 40 percent. The main reasons for the construction sector assigned to the macro-economic indicators - GDP changes, inflation, unemployment, investment, loan volumes and conditions. One of the reasons why evolution leads to other changes in the mechanism that affects the debt level and profitability, while in general - the state of the construction industry.

KEYWORDS: economic recession, crisis, bankruptcy, risks.

Doc. dr. Angelė Lileikienė yra Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Ekonomikos katedros docentė, VŠĮ Vakarų Lietuvos verslo kolegijos direktorė. Tyrimų kryptis – socialiniai mokslai. Šilutės pl. 2, LT-91110 Klaipėda. angele.lileikiene@vlvk.lt
Rasa Kulyčienė. Šiaurės Lietuvos kolegijos dėstytoja. Tyrimų kryptis – socialiniai mokslai. E.p. rasa.kulyciene@sb.lt